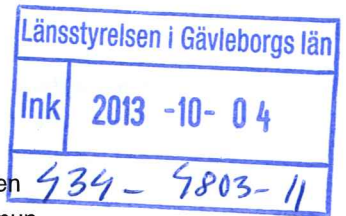

Antikvarie
Daniel Olsson
0651-183 07
070-331 56 23
daniel.olsson@xlm.se

Besiktningdatum
2013-07-11
Fotodokumentation
2013-07-11

Frejds
Tomtnäs 1:4
Ockelbo socken
Ockelbo kommun
Gästrikland

Antikvarisk medverkan; Återuppsättning av väggmålningar vid Frejds i Tomtnäs

Slutbesiktning

Lst Dnr 434-4803-11

Bakgrund

Daniel Olsson från Länsmuseet Gävleborg träffade fastighetsägaren Veine Bergh och konservator Alf Blom, Forsa hantverk och byggnadsvård, Näsvisen, vid gården Frejds i Tomtnäs för att slutbesiktiga arbetet med återuppsättning av väggmålningar i den stora salen på övervåningen i bostadshuset.

*Bostadshuset vid Frejds i Tomtnäs.
Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet
Gävleborg 2013-07-11.*

Historik och beskrivning

Gården Frejds i Tomtnäs är belägen åtta kilometer nordväst om Ockelbo tätort. På gården finns ett stort panelklätt och rödmålat bostadshus i två våningar med delvis inredd vind. Huset är uppfört kring 1850. Byggnaden har tre fönsteraxlar på gavlarna, en kraftig profilerad taklist samt sadeltak. Huset har sexdelad planlösning med en stor sal i mitten mot landsvägen på övervåningen. Länsmuseet, dåvarande Gävle museum, besökte gården redan 1953, eventuellt inför den modernisering som huset genomgick vid denna tid och dokumenterade då husets väggmålningar.

De aktuella målningarna är med största sannolikhet utförda av målaren Eric Ericsson, Dal-Erker kallad, född i Rättviks socken 1816. Han har utfört en rad målade rumsinteriörer ibland annat Dalarna och södra Hälsingland, varav ett flertal interiörer finns bevarade i Hälsingland. I Gästrikland finns några enstaka rumsinteriörer bevarade i Valbo och Ockelbo socknar. Eric Ericsson avled i Karlskoga 1901.

Salen på övervåningen dekorerades troligen med väggmålningar på 1850- eller 1860-talet. Rummet har trägolv lagt i ett särskilt mönster, hög golvsockel och tre höga pardörrar i ekimitation. Väggytorna ovanför golvsockeln är avdelade i fält med illusionsmålade pilastrar vilka inramar olika landskapsmotiv med träd, byggnader och sjöar samt djur och människor. Ovanför varje dörrpar återfinns en målad uppslagen bok i kombination med änglar och basuner

och detta motiv förekommer på fler av de målade rumsinteriörerna som Ericsson utfört i södra Hälsingland. Ovanför fönstren i salen på Tomtnäs finns målade fält i samma kulör som väggarnas bottenfärg, men utan dekorationer. I rummet står en bred rak vit kakelugn i empirestil med profilerat krön. Rummet har även kvar en bemålad taklist samt ett vitmålat papptak med mönstermålningar och en målad takrosett, även dessa sannolikt utförda av Ericsson och samtida med väggmålningarna.

Gården besiktigades av Läns museet 1984 inför en då förestående renovering av övervåningen. När denna genomfördes 1985 skars väggmålningarna ned, men de 12 väggfälten numrerades upp och ritades in på en planritning. Väggmålningarna lades sedan upp på en plan skiva uppsatt under taket i ett angränsande rum. Renoveringen genomfördes i merparten av övervåningen, men slutfördes aldrig i salen och i det angränsande rummet där väggmålningarna hade lagts upp.

Salen vid Läns museets rådgivningsbesök på gården 2011. På golvet ligger de nedskurna väggmålningarna tillfälligt utbredda. Foto: Anna Larsdotter, Läns museet Gävleborg, 2011-07-11.

Sedan gården fått nya fastighetsägare 2010 besiktigades den av byggnadsantikvarie Anna Larsdotter från Läns museet påföljande år tillsammans med konservator Alf Blom, se besiktningensprotokoll 2011-07-14 för mer uppgifter kring detta besök. Då de nya fastighetsägarna hade en stark önskan att återställa salen på övervåningen i ursprungligt skick ansökte de om byggnadsvårdsbidrag från Länsstyrelsen. Genom att bevarade rumsinteriörer av detta slag är relativt ovanliga i Gästrikland beviljades således denna ansökan.

Skadebeskrivning

Väggmålningarna var som beskrivits ovan före renoveringen nedskurna, men tack vare noggrann uppmärkning samt lämplig planförvaring innebar detta att det fanns goda möjligheter att återställa salen i ett ursprungligt skick. Väggfälten var i behov av rengöring och viss lagning.

Utförda arbeten

Konservator Alf Blom inledde arbetet med att göra ren väggfälten med franskröd. Det var inte helt enkelt att spänna upp väggfälten, men genom att försiktigt fukta dem på baksidan och därefter låta dem ligga och svälla har Alf Blom kunnat återmontera samtliga. Varje väggfält sattes upp med pappspik och när fukten avdunstade sträcktes fälten ut. För att kunna sätta fast väggfälten i hörnen har horisontella lister av trä satts fast bakom de målade väggfälten i rummets hörn. Där det saknades bitar av fälten har lagning skett med papp, vilket även har använts på

Detalj av en av de målade figurena på ett av väggfälten. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2013-07-11.

hörnlisterna samt vid anslutningen mot sockellist och dörrfoder. Då de nuvarande fönstren är lägre än de ursprungliga blev det en tom väggyta ovanför som nu kläddes med papp och målades in i bottenfärgen. För att få måleriet att gå ihop har retuscheringar utförts på ett antal ställen. Genomgående har animaliskt lim samt torra färgpigment nyttjats i samband med renoveringen.

Salen efter avslutad renovering av väggfälten. Jämför med fotot på föregående sida taget från samma plats i rummet..
Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2013-07-11.

Antikvariska ställningstaganden

Eftersom Läns museet besiktigade gården tillsammans med konservator Alf Blom 2011 och då tillsammans gick igenom förutsättningarna för en renovering ansåg Länsstyrelsen att det räckte med en slutbesiktning av arbetet i detta fall.

I samband med renoveringen på 1980-talet byggdes skorstensmuren intill kakelugnen om, vilket fick till följd att väggmålningarna måste anpassas till detta vid återuppsättningen. Läns museet anser att Alf Blom har löst detta på ett mycket lämpligt sätt, så att rummet nu åter framträder som ett helt rum även vad väggmålningarna beträffar.

Slutomdöme

Återuppsättningen och renoveringen av väggmålningarna har utförts självständigt av konservator Alf Blom på ett hantverksmässigt sätt med stor respekt för originalmaterialet. Genom renoveringen har salen återfått sin påkostade och särpräglade

Detalj av det målade väggfältet ovanför en av pardörrarna.
Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2013-07-11.

karaktär som Eric Ericssons väggmålningar i hög grad bidrar till. Det är verkligen glädjande att detta speciella rum nu har kunnat återställas.

Länsmuseet godkänner således det utförda arbetet helt utan anmärkningar och tillstyrker utbetalning av beviljat byggnadsvårdsbidrag.

Övrigt

I denna entreprenad ingick ej några åtgärder på taklisten eller det bemålade papptaket. Enligt Alf Blom vore det dock även önskvärt att kunna renovera och säkra papptaket. Alf Blom skulle helst vilja undvika att behöva röra den bemålade taklisten, men papptaket skulle vara i behov av en renovering med bl a lagning av hål och retuscheringar på vissa av de målade takfälten.

Detalj av det bemålade papptaket och taklisten vilka på sikt bör åtgärdas. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2013-07-11.

Sedan rummets fönster byttes ut på 1950-talet är inte anslutningen mellan målade väggytor och fönsterkarmen helt optimal. Detta gäller även anslutningen mellan fönster och bröstpanelen under fönstren. På sikt borde detta också åtgärdas för att rummet ska återfå sin ursprungliga prägel. Bröstpanelen skulle behöva kompletteras för att nå upp till den nuvarande fönsterbröstningen och anslutningen mellan fönsterkarm och väggmålningar bör kunna utformas på ett bättre sätt.

Veine Bergh och Alf Blom i salen efter avslutad renovering. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2013-07-11.

Källor:

Bergh, Veine. Fastighetsägare. Muntliga uppgifter juli 2013
Blom, Alf. Konservator. Muntliga uppgifter juli 2013 samt skriftlig redovisning av konservatorsarbetet Frejds Tomnäs 1:4.
Länsmuseets besiktningsprotokoll 1984-11-23 samt 2011-07-11

Sändlista: 1/ Ulrica och Veine Bergh, Tomtnäs 19, 816 94 Ockelbo
2/ Länsstyrelsen Gävleborg, Kulturmiljö, 801 70 Gävle
3/ Alf Blom, Forsa hantverk och byggnadsvård, Överbyn 9, 820 64 Forsa